

GPS (RT 90 2.5 gonV)

Norrnäsudd:
1368240 Ö,
6300574 NSvartebro: 1366114 Ö,
6297224 NVälö: 1368550 Ö,
6299734 N

1. Norrnäsudd naturreservat

1937 bestämdes att den äldre bokskogen på den stora udden skulle fredas som ett domänreservat. Syftet med fredningen var att hålla bokbeståndet vid liv så länge som möjligt. Genom beslut av Länsstyrelsen 1996 blev Norrnäsudd ett naturreservat. Det är omkring 12 hektar stort (ett hektar är 100 x 100 meter, alltså 10 000 m². En fotbollsplan är ungefär 0.7 hektar). Bokbeståndet är naturligt uppkommet och otroligt vackert. Dess ålder är 130-150 år. Enstaka träd kan vara upp emot 190 år! På de gamla bokarna växer sällsynta lavar och svampar. I området finns även några mycket gamla ekar.

Norrnäsudd är ett av de vackraste utflyktsmålen runt Bolmen. Missa inte att uppleva pelarsalen av bokskog vid Bolmens strand! Bord och bänkar finns, lämpliga för fikastunden. Ca 30-50 m norr och nordost om P-platsen finns husgrunder och andra rester av de hus vid Norrnäs som revs 1931. Strax innan P-platsen finns en stenmur. En bit in från den finns sparsamma rester av annan bebyggelse.

2. Svartebro naturreservat

År 1952 beslutades att även skydda ett område kring Murån, som rinner till sjön Bolmen. Syftet med reservatet är att för fri utveckling bevara gammal tall- och granskog på båda sidor om Murån. Genom beslut av länsstyrelsen 1996 blev

även Svartebro naturreservat. Arealen är omkring 31 hektar och skogen är över 200 år gammal. Gott om döda träd i olika förmultningsstadier ger goda förutsättningar för lavar, mossor, svampar och insekter.

Stormen i januari 2005 ställde till ordentlig orda i den gamla skogen i Svartebroreservatet. Det är ändå en del av naturens gång och reservatet ger nu ett ännu mer "vilt" intryck. Det är lätt att ta sig till och från reservatet men inte lika lätt att ta sig runt i reservatet. Ett besök ger en bild av hur en skog utan skogsbruk utvecklas.

Ta ett dopp!

Vid Välö finns en fin liten strand med brygga väl lämpat för ett svalkande bad.

Läs mera!

Här har du ditt hem! Ett brev till och om Sundranäs, av Leif Norrman. "Annerstad, här hava våra fäder bott" (Annerstads hembygdsförening 1987).

Vägbeskrivning

Från Byholma (längs vägen Lidhult-Torpa), följ skyltar mot Norrnäsudd och Svartebro naturreservat. Till Norrnäsudd går det givetvis också bra med båt. Vandrare som går Bolmenmarschen kan göra avstickare till Norrnäsudd (ca 3 km enkel väg) eller till Svartebro (ca 1 km enkel väg).

Omslagsbild: Vy över Bolmen från Norrnäsudd. **Huvudsakliga källor:** "Här har du ditt hem- ett brev till och om Sundranäs" av Leif Norrman, ur "Annerstad- här hava våra fäder bott". Annerstads Hembygdsförening 1987; Information från Länsstyrelsen i Kronobergs län. **Faktasök:** Malin Ekwall. **Textsammanställning:** Karin Tengnäs. **Samtliga foton:** Karin Tengnäs. **Typrättning över byggnad, 1668:** Erik Dahlberg. **Logotyp:** Lars Lidman. **Grafisk form:** Tecknargården/Willy Lindström. **Produktion:** Naturbruk AB/Bo Tengnäs. **Projektsamordning:** Bitte Rosén Nilsson, Hylte kommun. **Copyright:** Naturbruk AB. **Tryckår:** 2006.

Foldrarna i serien "I Ebbe Skammelsöns kölvatten" finns på Internet: www.unnaryd.com

I EBBE SKAMMELSONS KÖLVATTEN

"För att besöka en vän, reste jag en gång från detta ställe (Ljungby gästgivaregård) till överstelöjtnantbostället Sundranäs. Vägen var besvärlig, och jag måste slutligen sättas över en liten sjövik. Luften dyster och mulen, lovade oväder och regn. En gammal nästan orkeslös gubbe var färjkarl; båten lika kräpzig, och dess sprickor botade med läderbitar och becktråd. Men nattens mörker döljde dessa bräckligheter och farten gick lyckligt. När det började ljusna, och jag fick se beskaftenheten av min farkost – jag behöver ej säga Dig med vilken glädje jag satte foten på land."

Jonas Carl Linnerhielm: "Brev under resor i Sverige", 1796 (Återgivet av Leif Norrman i "Annerstad, här hava våra fäder bott", Annerstads hembygdsförening 1987).

En knuten näve med ett pekfinger

Från kyrkan till kronan

Omkring 1381 ägdes de båda gårdarna av Upplands lagman Karl Ulfsson Sparre. Han var en av 1300-talets främsta stormän. Samma år bytte han bort flera gårdar i Annerstad socken till Nydala kloster. Under ekonomisk kris, beslöt sig Gustav Vasa senare för att bli herre över de stora förmögenheterna som kyrkan innehade. 1530 övergick såväl Norrnäs som Sundranäs till kronan och 1558 blev gårdarna Gustav Vasas personliga ägor. De förvaltades sedan av flera olika kungar fram till 1611. Då gavs Norrnäs och Sundranäs som ärftlig och skattebefriad egendom till Olof Hård af Segerstad. När han dog 1630, hade han gjort Norrnäs till säteri. Sundranäs var då en underlydande gård.

Vilka som bodde på gårdarna under de tidiga århundradena är okänt. 1540 var "Anders i Söndraness" och "Tuffve i Norraness" bofasta här. År 1607 finns namnen "Olof i Noornäs" och "Simon i Sönnernäs". Efter 1611 är det troligt att personer som tillhörde ätten Hård bodde på gårdarna.

Norrnäs och Sundranäs ligger vid Bolmens sydspets. Här ligger en stor halvö som har formen av en knuten näve med ett pekfinger. Pekfingret heter Norrnäs udde. Där låg en gång i tiden gården Norrnäs. En djup vik skär rakt in i östra sidan av halvön. Söder om den viken ligger gården Sundranäs. Gårdarnas öden är intimt sammanknippade med varandra.

Sundranäs.

Säteri för jungfru Maria Pauli

År 1659 var jungfrun Maria Pauli, ättling till Olof Hård af Segerstad, ägare till Norrnäs och Sundranäs. Hon anklagade då "Jöns i Sundrenäs" för att ha fällt 14 ekar där utan lov. Att avverka ollonskog utan tillstånd var nämligen förbjudet. År 1661 utgjorde de båda gårdarna säteri för Maria Pauli. Säteriprivilegierna förlo- rades 1682 när gårdarna i samband med Karl XI:s reduktion drogs in till kronan.

Boställe för överstelöjtnanten

År 1683 blev det nu statliga Sundranäs boställe för överstelöjtnanten i Kronobergs regemente. Den förste överstelöjtnanten som bodde på Sundranäs hette efter att han blev adlad Johan Schmiedeborg. Han var född 1642 i Greifswald i Tyskland och hette från början Johan

Schmidt. Under de år han bodde på Sundranäs deltog Sverige inte i några krig. Det kan antas att han därför levde ett tämligen lugnt liv där. Kanske speglas detta i att han fick 13 barn med sin hustru Catharina!

Då Sundranäs 1683 blev "militiebo- ställe" var huset ungefär 20 meter långt och nio meter brett. Det bestod av sex rum, en sal, två kammare, en gäststuga, en förstuga och ett kök. Taket var täckt med näver. På gården fanns också en oduglig drängstuga, en badstuga och en spannmålsbod.

Till skillnad från Sundranäs, fanns det på "Nornäs" en humlegård. Bebyg- gelsen bestod där av en sätesstuga, en gäststuga, en gammal bod med källare och ett redskapshus, en logelada med två golv, ett fähus och ett färhus. Utägorna beskrevs på följande vis: "mulebete täm- meligen gott, ollonskog till gårdens svin, tämmeligen gott fiske uti sjön Bollmen, skog till gärdsle och vedebrand".

Förfall och återuppbyggnad

Under nästan hela Karl XII:s regerings- tid 1697—1718 befann sig Sverige i krig. Flera av de överstelöjtnanter som skulle ha bott på Sundranäs var med i kriget. Underhållet blev eftersatt och 1724 be- skrevs den bara 40 år gamla huvudbyggnaden Sundranäs som "aldeles oduglig, hvarföre pröfvas nödigt at denna Carac- ters bygning nedtages och i stället en ny uppsättes...". Det var inte bättre ställt

Odlingröse på Norrnäs udde.

på Norrnäs. Här fanns nu två sätesstu- gor. Den ena beskrevs som "onödig och utsynes". De övriga husen beskrevs som odugliga och förruttna. Någon trädgård fanns inte mer än en "allenast nödig Kåhlgård".

Vid synen 1724 fanns det emeller- tid en byggnad som inte var i behov av reparation. Den hade överstelöjtnant Johan Carl Silfversparre låtit bygga 1720. Han la efter 1724 ner mycket arbete på Sundranäs. Ladugården och såväl frukt- trädgård som "humblegård" anlades. En ny elegant huvudbyggnad uppfördes 1738. På Norrnäs byggdes en foderlada, ett stall och ett svinhus.

Sundranäs blir obebott

Genom åren hade sedan flera olika män inom militären gården som boställe. Efter att ha varit väl omhändertaget blev bostället Sundranäs emellertid tomt 1772. Varken Sundranäs eller Norrnäs var populära boplatser. Gårdarna låg mycket isolerat och otillgängligt. De om- kringliggande mossarna var så vattensju- ka att det krävdes båt för att komma till gårdarna. Sundranäs var öde ända fram till 1798 då kapten von Norrman flyttade in med sin hustru.

En "bräcklig" färja

På grund av att Sundranäs var officersbo- ställe tillkom en färjeförbindelse mellan Ropareudden och Sundet mittemot, en sträcka på 225 meter. Det är den här färjan som 1796 beskrevs av Jonas Carl Linnerhielm (framsidan). Färjan var så liten, att då häst och vagn skulle skjutas över, fick färjan gå två vändor: en med häst och en med vagn.

Under lång tid fortsatte kommuni- kationen att vara besvärlig. Vid tider

då sjöviken täcktes av is som varken bar eller brast kunde man inte alls nå dessa boställen.

Sundranäs åter i dåligt skick

I början av 1800-talet tillträdde Erland Hederstjerna som indelningshavare. När Sundranäs skulle besiktigas, beskrevs den då 77 år gamla huvudbyggnaden vara till besvär och last för kronan. Den var ju "belägen på en höjd utsatt för windarnas våldsamt som genom den nära belägne sjön Bolmen har ett nära inflytande på denna Byggnads bestånd". Brädfodringen på huset var upprutten, taket var förfallet och fönstren var gamla och dunkla. Norrnäs besiktigades inte.

Brukspatron Joachim Henric Lemchen från Skeeen fick från 1818 och 30 år

framåt arrendera Sundranäs och Norrnäs av generalmajor Hederstjerna. Den dåliga huvudbyggnaden såldes och nedmonterades för avflyttning till Skeeen. Patron Lemchen själv bosatte sig i det hus som löjtnant Silfversparre hade byggt 1720. Den byggnaden lutade då betydligt åt söder och var i behov av reparation.

Gårdarnas utseende vid mitten av 1800-talet

Under en besiktning 1833 redovisades fyra byggnader på Sundranäs. Dessa var sätesstugan i söder på gården, ett svin- hus, ett dass och en byggnad i norr som innehöll bagarstuga, drängkammare och

Sätesgård. En sätesgård var ursprungligen en lantegendom som ägdes och beboddes av en adelsman. Sätesgården var befriad från att betala skatt. Såväl byggnad som jordbruket skulle underhållas ordentligt för att skattefriheten inte skulle äventyras. Ordet "säteri" har samma innebörd som sätesgård.

Indelningsverket. Kung Karl XI organise- rade något som kallades för indelningsver- ket. Det militära indelningsverket innebar att officerare och underofficerare fick sin lön i form av tillgång till gårdar (boställen). Boställets storlek stod i förhållande till officierarens grad.

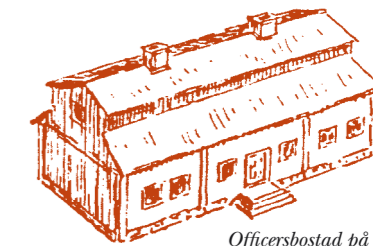
Nydala kloster. anlagt 1144 var ett av Sveriges äldsta och mäktigaste kloster. Genom Gustav Vasas reduktion förstatli- gades dess egendomar. Nydala kloster låg mellan Värnamo och Sävsjö.

förstuga. På ladugårdssidan antecknades tre byggnader, bland annat en nybyggd långa som innehöll redskapshus, fähus, ett båsrum med plats för 21 nötkreatur och en foderlada. Kring 1850 hade sätesstugan i Norrnäs delats upp i två lägenheter. Bad- huset var gemensamt med Sundranäs. Un- der Sundranäs och Norrnäs fanns under 1800-talet också fyra torp. Torparna fick betala "arrende" i form av att de gjorde dagsverken på huvudgårdarna.

Millitära eran slut

I samband med att indelningsverket bör- jade avecklas upphörde år 1873 Sund- ranäs att vara kompanichefboställe. Det nästan 200 år gamla systemet hade blivit föråldrat. Fortsättningsvis arrenderades de båda gårdarna ut. 1921 uppfördes en ny ladugårdsbyggnad på Sundranäs med imponerande dimensioner. Den finns kvar än idag. År 1932 uppfördes ett nytt boningshus på Sundranäs. Det är numera en privat bostad. Åren 1924—25 investera- des i vägbygge.

Carl Verner blev den sista som bodde på Norrnäs innan boningshuset revs 1931. Nu är små rester av grundmurar och skorstensstockar de enda minnena av det forna säteriet Norrnäs.

Officersbostad på 1600-talet.